ESKİŞEHİR OSMANGAZİ ÜNİVERSİTESİ SOSYAL BİLİMLER DERGİSİ

ESKİŞEHİR OSMANGAZİ UNIVERSITY JOURNAL OF SOCIAL SCIENCES

Cilt */Volume*: **3** **Sayı** */ No*: **1**

Haziran 2002 */ June 2002*

İÇİNDEKİLER / *CONTENTS*

Çevresel Belirsizliklere Karşı Rekabet Avantajı Yakalamada Stratejik Esnekliğin Rolü ve Firma Performansına Etkileri
The Role of Strategic Flexibility on Gaining the Competitive Advantage in Environmental Uncertainties Conditions and Its Effects on Firm Performance
Cevahir UZKURT 1

Osmanlı Tarihinde Eski Türk Yazı Dillerine Ait Kalıntılar
Legancies Belonged to Old Turkish Writing Languages in Works On the Ottomen History
Can ÖZGÜR 21

Eskişehir'de Kaybolmuş Bir Medeniyet Bakiyyesi Husrev Paşa Hanı
A Reminder of Lost Civilization in the City of Eskişehir : Husrev Pasha Han
Osman KÖKSAL 29

Iasc, Fasb ve Tmudesk'teki Muhasebe Standartları Oluşturma Süreci ve Uyumlaştırma
Accounting Standarts Making Process of IASC, Fasb and Tmudesk and Harmonization
Murat KİRACI -Tunç KÖSE 47

Okul Yaşamında Törensel Etkinlikler
Ceremonies in Public Schools
Murat KÜÇÜK 71

Urfa ve Yöresi Bilim ve Bazı Bilim Adamlarına Kısa Bir Bakış
Some Science Men Who Growed at Urfa and It's Surroundings
Necat AVCI 95

Osmangazi Üniversitesi
Sosyal Bilimler Dergisi
Cilt: 3 Sayı: 1 Haziran 2002

ESKİŞEHİR'DE KAYBOLMUŞ BİR MEDENİYET BAKİYYESİ HUSREV PAŞA HANI

Osman KÖKSAL
Osmangazi Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü , Eskişehir

ÖZET

Bu makalede, Osmanlı döneminin oldukça yakın bir devresinde, XVII. yüzyıl ortalarında inşa edilmiş bir menzil hanı konu edilmektedir. Söz konusu eser, yanındaki cami ve hamam ile birlikte Sultan IV. Murad'ın sadrazamlarından Husrev Paşa tarafından yaptırılarak 18 Haziran 1631 (27 Ramazan 1040) tarihinde külliye halinde, vakıf statüsünde hizmete açılmıştır. Devletin doğudaki topraklarını merkeze bağlayan üç ana yol ağından orta-kol üzerindeki bir menzil (konaklama) noktasında inşa ettirilen han, bir taraftan XX. yüzyıl başlarında tamamen yıkılıp tarihe karışmışken, diğer yandan bir çok emsali gibi buradaki küçük ilçede adını yaşatmaya devam etmektedir. Bir medeniyet ürünü olarak sosyo-iktisadî, kültürel fonksiyonu yanında şehir tarihi araştırmaları açısından da önemi olduğunu düşündüğümüz hanın Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivindeki vakfiyesinin bir suretiyle, bunun yeni harflerle kısmî transkripsiyonunu da yazı ekinde sunmuş bulunuyoruz.

Anahtar Kelimeler
Han, Husrev Paşa, Vakıf, Menzil

A REMINDER OF LOST CIVILIZATION IN THE CITY OF ESKISEHIR: HUSREV PASHA HAN

ABSTRACT

The purpose of this articile was to examine the reminders of a han, whic was built by Husrev Pasha in the seventeenth century. The han, whic was operated by the Husrev Pasha Waqf (Foundation), opened for opration and usage on June 18, 1631. The han's location was a strategic one. That is, the han's place connected three main roads to the city of Istanbul. The han and its ruins disappeared in the twentieth century. The city, where the han was located was a center for economical, social and cultural activities of the region and that time. The article also includes transcriptions of the charter of the waqf.

Key Words

Han, Husrev Pasha, Waqf (Foudation), Menzil

1. GİRİŞ

Hanlar, Osmanlı devrinin sosyo-iktisadî, ticarî ve mimarî yapıları olarak yerleşim birimleri içerisinde şehir mekanizasyonunun önemli birer unsuru oldukları gibi, yerleşim birimleri dışında da umumiyetle ana yol ağları üzerindeki menzil (konak) bölgelerinin yegane eserleridir. "Menzil hanları" olarak da adlandırılan bu ikinci grup yapı kompleksleri, Selçuklular döneminde Anadolu'da yol güzergahları üzerinde sistemli bir şekilde inşa edildiğini gördüğümüz "kervansaray" (Turan, 1946, 471-496) ve daha evvel diğer İslam coğrafyasında yaygın olarak karşılaşılan "ribat"ların (Köprülü, 1942. II/275 vd.) bir devamı niteliğindedirler. Bu tesisler, "ıssız ve hâlî" yerlerde zengin ticari emtia nakleden kervanları çapullardan, göçebe ve eşkıya baskınlarından korumak, yolcuların kondukları ve geceledikleri yerlerde her türlü ihtiyaçlarını temin etmek, seferlerde orduların askeri konaklama imkanlarını arttırmak, ulaşım ve haberleşmeyi kolaylaştırmak gibi önemli hizmetler üstlenirlerdi.

2.HANIN YERİ

Makalemize konu olan ve oldukça yakın diyebileceğimiz bir dönemde, XVII. yüzyılın ilk yarısında yapılan Han kompleksi de aynı amaçlarla bugünkü Eskişehir sınırları içerisinde, İstanbul-Konya-Suriye

yolu üzerinde inşa edilmiştir. Söz konusu yol gerek Türklerden önce Bizans döneminde, gerekse Türk vatanı olduktan sonra Selçuklu ve Osmanlı devirlerinde daima Anadolu'nun en önemli ticarî ve askerî yol güzergahlarından biri olmuştur. Yolun Eskişehir-Bolvadin arası XIX. yüzyıl sonlarına kadar bu günkü yol ağına göre daha batıdan geçmekte ve Eskişehir'den sonra Seyitgazi, Bardakçı, Ulukilise (Kızılkilise), Bayat istikametinde ilerlemekteydi.[1] Bu yerleşim birimlerinin her biri birer konaklık mesafededir. Husrev Paşa Hanı bu eski yol üzerinde Çifteler ilçesinin batısında, Seyitgazi'nin güney doğusunda-kuruluşu sırasındaki adıyla- "Ulukilise"[2] veya "Kızılkilise"[3] adı verilen bir mahalde inşa edilmiştir. Bugün Çifteler'e 37, Seyitgazi'ye 85 km mesafede bulunan bu mekân eski adı açık olarak bilinmemekle beraber Bizans döneminde de bir yerleşim birimidir. Ramsay, Anadolu'nun tarihî coğrafyasına ilişkin eserinde (1960, 256-257) Eskişehir (Dorlaion) ile Akşehir (Philomelion) arasındaki güzergâhta Seyitgazi'den sonra Santabaris ve Kakkabokone'nin bulunduğuna işaretle, Theodoros adında bir azizin memleketi olan Santabaris'in Bardakçı, Kakkabokone'nin ise Husrev Paşa Hanı olabileceğini ileri sürmektedir. Diğer bilgileri değerlendiren Eyice de aynı kanaattedir (1969, 180).

Bölge Türkler Anadolu'ya yerleştikten sonra Ortaçağın ikinci yarısında cereyan eden mücadelelerde daha da önem kazanmıştır. Selçuklu kuvvetlerinin büyük mukavemetine rağmen galip gelen I. Haçlı orduları Eskişehir'den sonra güneye inerken muhtemelen bu yolu takip etmişlerdir (Dirimtekin, 1946, 180 vd; Runcıman, 1989, 144). İmparator I. Alexios Komnenos'un son seferinde son seferinde Selçuklu ordusuyla yaptığı muhtelif çarpışmalar Eskişehir ovası ile Akşehir (Philomelion) arasında geçmiş, Bizans ordusu Santabaris (Bardakçı)de konaklamıştır. Alexios burada ordusunun bir kısmını Polybotos (Bolvadin) ile Kadrea kalelerini almağa, diğer bir kuvveti de yine Türkler elinde bulunan

---

[1] Yol güzergahı hakkında batılı gezginlerin ve coğrafyacıların verdiği bilgilerin bir karşılaştırılması için bkz. Semavi Eyice, "Han Köyünde Husrev Paşa Camii", **İstanbul Edebiyat Fakültesi Tarih Dergisi**, Sayı 23 (1969), s. 180 vd.

[2] "...Vilayet-i Anadolu'da vaki Karahisar-ı Sahib sancağında Barçınlu kazasına tabi iki bin akçe bazar Karye-i Ulukilise..." Husrev Paşa Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müd. Arş., Defter no: 747, 27 Ramazan 1040 (Ek:1-2)

[3] Başbakanlık Osmanlı Arş., Mühimme Defteri, No.87, 25 Şevval 1064

Amorion'u istirdada yollamıştır ki bunlardan sonuncusu Emirdağ'ın 10 km. doğusunda bugünkü Hisarköydür.[4]

Yolun Osmanlı döneminde sefer, ticaret, muhabere ve hac yolu (Faruqhi, 1995, 34 vd.) olarak daha da önem kazandığını görüyoruz. Ülkenin yol ağı içerisinde Han köyünden geçen yol (İstanbul-Eskişehir-Konya-Adana yolu) Anadolu "orta kolu" olarak adlandırılır ve buradan Suriye, Mısır, Arabistan'a kadar uzanır. Ancak Köyün -han ve eklentileri inşa edilmeden önceki- nüfus ve iktisadî düzeyi bakımından kayda değer bir özelliği yok gibidir. Başbakanlık Osmanlı Arşivi Daire Başkanlığınca neşredilen 937 (1530) tarihli Muhasebe Defterine (1993, I/200-204) göre burası, 12 haneli, 1230 akçe vergi geliri olan kendi halinde bir Anadolu köyüdür. Bir de mezraası mevcuttur.[5] Bununla birlikte vakfın kurulduğu tarihteki (1631) vergi hasılatı hayli artmış ve mezraası ile birlikte 2400 akçe geliriyle iki katına yaklaşmış görünmektedir.

Hanın inşasından sonra, düzenlenen menzil listelerinde köyün adı daima başlıca menziller arasında anılır olmuştur. Örneğin, yaklaşık yüzyıl sonra 1730 yılında doğuya yapılacak bir sefer için hazırlanan menzil listesine göre Kula, Banaz, Eşme, Barhılı (Barçınlı olmalı), Tazkırı (Dazkırı) ve daha bir kısım yerler Han-ı Husrev Paşa menziline ikmal levazımı vermekle mükellef tutulmuştur. Teslim edecekleri malzeme miktarı 8000 kile arpa (şaîr), 1100 kile un (dakîk), 100 kile has un (dakîk-i has), 2000 kantar saman, 300 araba odun (hatap) ve 150 araba ot (giyâh)dan ibarettir. Yine 1756 yılına ait bir ulak (posta-muhabere) menzili listesinde Han, 11 beygir (at) kadrolu bir ulak menzilidir. Atla Seyitgazi'ye uzaklığı 8, Bolvadin'e 12 saattir.[6]

---

[4] Türklerden önce Müslüman Arap devletlerinin Anadolu'ya yaptıkları seferler sırasında Bizans'ın İstanbul'dan sonra Anadolu'daki ikinci önemli garnizon şehri olarak bilinen ve İslam kaynaklarında "Amûriye" olarak adlandırılan şehir harabeleri üzerinde Oxford Üniversitesinin bir kazı çalışması halen devam etmektedir.

[5] Husrev Paşa Vakfiyesi, Vakıflar Genel Müdürlüğü Arş., Defter no: 747, s.449-450

[6] Rıza Bozkurt, **Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri,** Genelkurmay Bşk. Harp Tarihi Dairesi Yayını, Ankara 1966, s 11 vd. Karş. Eyice, 203-204. İkincisinde belki de hataen ikmal maddeleri birimi olan kileler "kilo" olarak verilmiştir.

Husrev Paşa han manzumesinin inşasıyla burasının evvela adı değişmiş, kısa bir süre için de olsa önce "Yenihan" adıyla anılmıştır. Nâimâ, Sultan IV. Murad'ın 1638 (1048)'deki Bağdat seferiyle ilgili bilgiler aktarırken yol boyunca uğranılan menziller arasında burayı da saymış ve mahallin adına ışık tutacak bilgiler vermiştir: "...Andan Seyyid Battal Gazi merkadi ziyaret olunup andan Çamlıbel'de Kızılkilise nam mevkide Husrev Paşa bina ettiği han ki elan Yenihan demekle ma'ruf olan kasaba-i nev bünyana nüzul olundu." (1281, III/315; Krş., Orhonlu, 1968, 28; Eyice, 189). Bu ifadelere bakılırsa Hanın inşasından kısa süre sonra menzilin adıyla birlikte çehresi de değişmiş, ve burası güzel bir kasabaya dönüşmüştür.[7] Mahallin şenlenmesi için idari bazı ilave tedbirlerin alındığını söylemek de mümkündür. Örneğin, 1636 (1046) tarihli bir mühimme kaydına göre, tenhalığı sebebiyle yolcular açısından sürekli tehlike arzeden menzil bölgesine Koyuncular cemaatinden 36 hane yerleştirilmiş ve bunlar her türlü vergiden muaf tutulmuşlardır.[8] Köyün kendi geliri de vakfa tahsis olunarak sakinleri her türlü "avarız-ı divaniye ve sair tekaliften muaf ve müsellem" kılınmışlardır (Vakfiye, ek-1). Bu suretle bir ara Yenihan adıyla anılan yerleşim birimi, kısa süre sonra Husrev Paşanın eserinden dolayı onun ismiyle anılmaya başlamış ve bu ismi yaşatmıştır. Gerçekten Evliya Çelebi'den başlayarak bu yoldan geçen tüm yerli-yabancı gezginler yerleşim biriminin adını

---

[7] Halbuki, IV: Murad'ın bu tarihten üç yıl evvelki 1635 (1044) tarihli Revan seferi menzilleri sayılırken bölgenin ne eski ne de yeni ismi zikredilmemiş, bunun yerine "Çifterlu" adına yer verilmiştir. Bugünkü Çifteler ilçesi yol güzergahına hayli uzak ve sapa kaldığına göre bu menzilin kısa bir süre için Çifterlü veya Çifteli olarak anıldığı düşünülebilir ya da bânisi Husrev Paşanın idamı hadisesi henüz zihinlerde olduğundan bilerek anılmamıştır. Bkz. S. Ünver, "Dördüncü Murad'ın Revan Seferi Kronolojisi", **Belleten,** XVI, Sayı: 64 (1952), s. 552; Krşl, Eyice, s. 190-191

[8] "...Kızılkilise nâm mevki ziyade muhavvef ve muhatara yer olup ve zikr olunan Pâyed (Bayat) ve Bardakçı nâm mahaller mesafe-i ba'îdede olmağla ve berâd ve şitâda ebna-yı sebil konağ edilmek mümkün olmamağla nice Müselmanların emval ve erzak ve davarların zâyi ve telef olduğundan gayri haramî eşkıyası daima âyende ve revendenin yollarına inüb katl-i nüfus ve gâret-i emval etmekle müteveffa Husrev Paşa mahall-i mezbûrda bina eylediği hana ... kazasına tabi Koyuncular cemaatinden otuz altı nefer kimesne han-ı mezbûrun kurbünde tavattun eyleyüb mürur ve uburların ebna-yı sebilin zad ve zevadların görüb hizmetleri mukabelesinde avârız-ı dîvaniye v resm-i ağnâm ve resm-i bennak ve sair tekalif-i örfiyenin küllîsinden muaf ve müsellem olmak üzere maliye tarafından muafname-i hümayunum verilüp..." BOA, Mühimme Defteri, no:87, 25 Şevval 1046

Husrev Paşa Hanı olarak verirler.[9] XX yüzyıl başlarından itibaren bu yolun önemini kaybetmesine, Paşanın eserinin unutulmasına rağmen, buradaki küçük ilçe, Anadolu'daki bir çok emsali gibi halen "Han" adını muhafaza etmektedir.

3. HAN VE EKLENTİLERİNİN KURUCUSU

Han ilçesindeki tarihi eserlerin bânisi Husrev Paşa'nın kimliği, özellikle Diyarbakır, Van ve Haleb'de camileri, Bitlis-Tatvan arasında kervansarayları bulunan Kanunî dönemi devlet adamlarından Husrev Paşa ile aynı şahsiyet olup olmadığı tarihi süreçte bazı şüphelere ve tartışmalara sebep olmuş ise de külliyenin Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivinde bulunan vakfiyesi tüm bu tereddütleri ortadan kaldırmaktadır[10]. 27 Nisan 1631 (25 Ramazan 1040) tarihli vakfiyeye göre, Karahisar-ı Sahip (Afyon Karahisar) sancağında Barçınlu kazasına tabi Ulukilise denilen yerdeki bu hayır eserlerini inşa ettiren, halen Sadrazam olan "saadetlü ve mekremetlü Husrev Paşa"dır (Vakfiye, ek-1). Bu devrede IV. Murad'ın veziriazamı ve bir ara İran Seferi serdarlığına getirilen Husrev Paşanın dışında karışıklığa sebep olacak aynı isimli bir başka devlet adamı yoktur (M. Süreya, 1311, c.I-I; Osmanzade Taib, 74-76; İnalcık, V/1, 606-609).

Aslen Bosnalı olan Paşa, saraya alınıp Enderun mektebinde yetiştikten sonra sırasıyla Çuhadar ve Silahtarlık makamına

---

[9] **Evliya Çelebi Seyahatnamesi,** İstanbul 1314, c.III, s.504. Örneğin, bir yüzyıl sonra 1747 (1160) yılında İran'a elçilikle görevlendirilen Hacı Ahmet Paşa yol hatıralarında Bilecik, Söğüt, İnönü, Eskişehir ve Seyidgazi'den geçilerek Husrev Paşa Hanına varıldığını, buradan Bayat, İshaklı üzerinden Konya istikametine devam edildiğini yazmaktadır. Faik Reşit Unat, **Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri,** Ankara 1992, s. 88. Diğer bazı seyyahlarca nakledilenler için bkz. Eyice, s. 180 vd.

[10] Halbuki söz konusu eserlerin banisi, Kanunî Sultan Süleyman (1520-1566)nın saltanatı döneminde yaşamış, 1521-1528 yılları arasında Diyarbakır Beylerbeyliği yapmış, daha sonra sırasıyla Halep, Şam, Mısır ve Rumeli Beylerbeyliklerinde bulunmuştur. Hakkında 1544'deki bir divan görüşmesi sırasında –daha önce Mısır Beylerbeyliğinde- halef selef oldukları Veziriazam Hadım Süleyman Paşa ile birbirlerine hançer çekme derecesine varan münakaşaya girdikleri ve olaydan sonra kendisini açlığa terkederek intihar ettiği rivayetleri vardır. "Deli Husrev Paşa" olarak da isimlendirilen bu vezirin dışında XVI. yüzyılın ikinci yarısı ile XVII. yüzyıl başlarında aynı isimli başka sadrazam da yoktur. Krşl. M. Süreyya, **Sicill-i Osmanî,** C. I-II; İ. H. Uzunçarşılı, **Osmanlı Tarihi,** Ankara 1975, II/549; İ. H. Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,** İstanbu 1971, III/339; Eyice, s.184-186 .

yükseltilmiştir. 1623 (1033)'te Yeniçeri Ağalığına tayin olunmuş, ertesi yıl bu görevle Erzurum'da ayaklanan Abaza Mehmet Paşayı tenkil ile vazifelendirilen Sadrazam Mehmet Paşanın maiyyetinde yer almıştır. Kayseri yakınında yapılan muharebede gayret ve cesareti görülen Husrev Ağa kışı Tokat'ta geçirdikten sonra 1625 Nisanı'nda Bağdat'ı İranlılardan geri almakla görevlendirilen yeni serdar Hafız Paşa'nın ordusuna katılmak üzere buradan ayrıldı. 1626'da sadrazamlık ve yeniçeri ağalığına yeni tayinler yapıldığından kendisi de İstanbul'a çağrılıp kubbe vezirliğine getirildi.

Bu esnada yeniden ayaklanan Abaza Mehmet Paşaya karşı yeni Sadrazam Halil Paşa'nın netice alamaması Husrev'in yıldızını parlattı. Kendisine büyük güveni olan Sultan IV Murad, Şeyhülislam Yahya Efendinin de tavsiyesi ile (Naimâ, II/420, İnalcık, V/1, 607) önünde kıdemli vezirler bulunmasına rağmen Husrev Paşayı önce Abaza'yı te'dip edip müteakiben İran üzerine yürümek vazifeleriyle[11] Sadrazam tayin etti. Tokat üzerinden Erzurum'a gelen Husrev Paşa şehri kuşatıp Abaza'nın adamlarının bir çoğunu kendi saflarına çekerek teslim olmasını sağladı. Aynı anda Şehri Osmanlılardan önce ele geçirmek isteyen bir Safavî (İran) kuvveti de pusuya düşürülüp kumandanları Şemsi Han esir edilmişti. Abaza ve Şemsi Han yanında olduğu halde bu başarılarla İstanbul'a dönen Sadrazamın nüfuz ve iktidarı bir kat daha arttı. Ancak Mayıs 1629'da başladığı Şark (Bağdat) seferi birincisi gibi başarılı olmadı. İki buçuk yıl Irak ve İran topraklarında dolaştı ve bir ara Bağdat'ı kuşattıysa da istirdada muvaffak olamayıp geri çekildi. Safavî mukabil taarruzları Musul'a kadar uzandı. Bu başarısızlıklar üzerine 1631 yılı sonlarında Diyarbakır'da iken azledilip yerine Hafız Ahmet Paşa tayin edildi. Dönüş yolunda hastalanarak bir süre Tokat'ta ikamete mecbur kalmış ve kendisi henüz burada iken yeni Sadrazam Hafız Paşa sarayda sipahilerin çıkardığı bir isyanla katladilmiştir. Vezirinin gözleri önünde katlinden çok etkilenen Sultan Murad olayın arkasında vezir Reçep Paşa ile Husrev Paşanın dahli olduğunu düşünerek Murtaza Paşa'yı Diyarbakır Beylerbeyliği ile görevlendirip Tokat'ta bulunan Husrev'in katline

[11] Serdarlık beratı için bkz. Feridun Bey, **Münşeat**, III/140

memur etmiştir. Husrev Paşa bir süre mukavemet ettiyse de heyecanlı bir maceradan sonra teslim olmuş ve orada idam edilmiştir (Şubat 1632).[12]

İşte hayat safahatını kısaca özetlediğimiz sert ve merhametsizliği hakkında da rivayetler bulunan[13] Osmanlı Sadrazamı Şark (Bağdat) seferi serdarlığı ile görevlendirilip 1629 baharında (11 Mayıs 1629/ 18 Ramazan 1038) İstanbul'dan ayrıldıktan sonra meşhur sefer yolunu, yani "Anadolu orta kolu" olarak isimlendirilen İstanbul-Eskişehir-Konya yolunu takip etmiştir (Katip Çelebi,1287, II/114). Eskişehirde Anadolu Beylerbeyi Ziver Paşanın orduya katılımıyla Seyitgazi üzerinden yoluna devam eden Husrev Paşa, menzil (konaklama) noktası olan Ulukilise veya Kızılkilise'ye geldiğinde konaklama açısından pek tenha ve yetersiz bulduğu bu mahallin şenlenmesi için bir dizi hayır eseriyle donatıp takviye etmeyi elzem bulmuştur. Zira daha sonra bölgeye yapılacak nüfus aktarımını düzenleyen Mühimme kaydında açıkça belirtildiği gibi "Kızılkilise nâm mevki ziyade muhavvef ve muhatara yer olup zikr olunan Payed (Bayat) ve Bardakçı nâm mahaller mesafe-i baîde"dir. "Berâd ve şitâda konağ edilmek mümkün olmamağla nice Müslümanların emval ve erzak ve davarların zayi ve telef olduğundan gayri harami eşkiyası daima âyende ve revendenin yollarına inip katl-i nüfus ve gâret-i emval etmekte"dirler (Mühimme defteri, no. 87). Dolayısıyla mesuliyet sahibi bir devlet adamı için emniyetsiz ve korkulu bir yol güzergahında güven ortamını temin edecek yapı kompleksinin tesisi, uhrevi bir görev olduğu kadar dünyevi bir mükellefiyet teşkil etmektedir. Bu vaziyette vakfiye tarihine nazaran henüz erken olmakla birlikte o, adına yapılacak

---

[12] Tokat'a gelen Murtaza Paşa, Husrev Paşa ile savaşa tutuştuysa da Tokatlılardan çoğu da Husrev tarafında yer aldıklarından kuvvetleri geri püskürtülmüştür. Ancak eski sadrazamın idam fermanını alan şehir kadısının Paşa'nın hasta yattığı konağı topa tutturmasıyla teslime mecbur olmuştur. Bkz. Osmanzade Tâib, s.74-76; Mehmet Süreyya, II/274; Halil İnalcık, "Husrev Paşa", s,606-608; İ. Hakkı Uzunçarşılı, II/178-183. Katip Çelebi baskınla öldürüldüğünü bildirmektedir. **Fezleke,** İstanbul 1287, II/140.

[13] Husrev Paşa'nın merhametsizliği, mal ve mülk düşkünlüğü, günahsız yere görvlileri veya halkı cezalandırdığı yolunda hayli rivayetler vardır: "Amma katl-i nüfus ve hetk-i perde-i namusa bittabi' mâil olmağla ifrat-ı cevr ü sitem ve kesret-i araka-i dem sebeb-i nizam-ı âlem olmak zağmıyla nice bî-günahı tu'ma-i şir-i şimşîr-i ateş-dem eylemişdir..." **Hadîkatü'l-Vüzera**, s.76. Gaddarlığından dolayı İranlıların kendisini "Husrev Han-i bî-eman" şeklinde adlandırdıklarına dair bkz. Peçevî Tarihi, II/140. Katli sırasında müsadere edilen mallar arasında "seksen bin altın ve yüz bin kuruş nakit" bulunduğu hakkında Katip Çelebi, **Fezleke,** II/140.

tarihi külliyenin inşası için ilk tertibatı bu konaklama esnasında almıştır. Nitekim Katip Çelebi, vakfın ilk mütevellisi Osman Bey hakkında bilgi verirken onun bu eserleri vakfiye tarihinden bir yıl önce 1630 (1039) yılında bina eylediğini yazmaktadır (1287, II/312).

4. HUSREV PAŞA'NIN ESERLERİ VE VAKFIN MALİ PORTRESİ

Husrev Paşa'nın Han ilçesindeki vakıf eserleri -Osmanlı devrinin sefer ve ticaret yolları üzerindeki benzer tesislerinin büyük çoğunluğu gibi- bir han ile cami ve hamamdan mürekkeptir. Konaklayacakların rahatça yıkanıp temizlenecekleri, ibadet edecekleri yerlerin bu yapılara eklenmesi gerekir. Bu nedenle cami ile hamam menzil hanlarının mütemmimi gibidirler. Aslında belki burada bir de çeşmenin bulunması lazım, fakat vakfiyede buna dair her hangi bir kayıt göremiyoruz. Paşa, yapı kompleksinin inşası için kurduğu vakfa on iki bin riyal-kuruş nakit ayırmış, ayıca mezraası ile birlikte iki bin beş yüz akçe gelirli Ulukilise ile üç bin beş yüz akçe gelirli Eminekini ve Korkut Hanı köylerinin vergi gelirlerini tahsis ettirmiştir. Vakıf statüsüne sokulan köyler vakfa ayıracakları gelirler haricinde "avârız-ı divaniye ve sair tekalif"den muaf kılınmışlardır.[14]

Vakıf için tahsis edilen bu meblağdan özellikle eserlerin inşasında fiilen kullanılmak üzere nakit olarak ayrılan on iki bin kuruşun niteliği ve reel kıymeti üzerinde bir fikir yürütmek gerekirse her şeyden önce "riyal-kuruş" Osmanlı topraklarında tedavülü olan bir İspanyol gümüş para birimidir (Sahillioğlu,1978, 12-13; 1965, I/2, 228-233; Kütükoğlu, 1983, 30-32). XVII. yüzyıl başında tanesi yaklaşık 9.5 dirhem (29.2 gram) ağırlığındaki İspanya kuruşları kebir (büyük), kamil kuruş adıyla anıldığı gibi bunlar için riyal (real) kuruş adı da yaygın olarak kullanılmıştır. Esedî (Aslanlı) kuruş olarak bilinen Hollanda kuruşları ve diğer Avrupa gümüş paralarına göre daha kıymetli olan Riyal'in –

[14] Avârız-ı divaniye veya kısaca avârız, fevkalade haller ve bilhassa harb sebebiyle tahsil edilen bir nevi istisnai vergiye verilen addır. İmdad-ı seferiye olarak da isimlendirilir. Oranları ve tahsil şekline dair bkz. Mehmet Zeki Pakalın, **Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,** İstanbul 1993, I/112-115

piyasadaki talep durumu ve kendisini kıtalar arası bir enflasyon cereyanına kaptıran Osmanlı Devletinin, akçenin kıymetini (gramajını) bir ayarda tutamaması gibi sebeplerle- akçe karşısındaki raici ilerleyen dönemde devamlı değişmiş, daha doğrusu yükselmiştir. Nitekim, resmi raici 80 akçe olan riyalin vakfın kuruluş tarihine yakın dönemlerde hayli yükseldiği, 1623 (1033) yılında bazı bölgelerde 140 akçeye kadar çıktığı görülmüştür (Kütükoğlu, 32). Bunu arızî bir çıkış kabul edip riyal kuruşun ortalama raicini 100 akçe üzerinden değerlendirirsek vakıf için ayrılan on iki bin riyalin aşağı yukarı 12 000 X 100 = 1 200 000 akçelik bir para olduğunu görürüz. Bu meblağın alım gücü hakkında bir mukayese yapabilmek açısından burada sadece neşredilmş bir Narh Defterine dayanarak 1640 yılında İstanbul'daki bazı temel gıda maddeleri ve hizmetlerin akçe cinsinden birim fiyatlarını vermekle yetiniyoruz: 450 gram (150 dirhem) ağırlığındaki ekmeğin tüketici (mukim) fiyatı 1 akçe, pirincin kilesi 42 akçe, tavuğun tanesi 14 akçe, koyun etinin (lahm-ı ganem) vukıyyesi (1.2 kg) 9 akçe, bir günlük ırgadiye (amele) ücreti 15 akçedir (Kütükoğlu, 1983, 324). Yani kaba bir hesapla vakfa tahsis edilen nakit, İstanbul tüketici fiyatlarıyla 160 ton civarında koyun eti ve 80 000 amele yevmiyesine denk bir paradır. Çok yüksek bir meblağ gibi gözükmese de Anadolu'nun bu bakir köşesinde inşa edilecek hayır eserleri için hatırı sayılır bir yekün teşkil eder.

Vakfiyede vakfın nasıl işletileceği, vakfa ayrılan nakit para ve diğer gelirlerin nasıl kullanılacağı da belirlenmiştir: Vakıfların idaresi Çiftelerli Osman Bey bin Ali Paşaya verilmiştir.[15] İsmi belirtilmeyen Kostantiniyye (İstanbul) kadısı, senelik iki bin akçe maaşla nazırlık[16] görevine getirilmiştir. Vakfın mütevelliliğini[17] önce Sadrazamın eşi Ayşe

---

[15] Husrev Paşanın eserlerini inşa ettiren Osman Bey daha sonra paşa olmuştur. Vezaretle Şam Valiliği yapmış, Nasuh Paşazade Hüseyin'in isyan ederek İstanbul önlerine geldiğinde Anadolu Beylerbeyi olarak ona karşı gönderilmiştir. Ancak 1643 (1055)de İzmit civarında yapılan muharebede maktül düşmüştür. Katip Çelebi, **Fezleke,** II/ 312; Danişmend, **İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,** II/372 vd.

[16] Nazır, vakıf mütevellisini teftiş ve vakıf işlerini kontrol etmekle görevli kimse demektir. Bazı vakıf terimlerinin anlamları için bkz. Ömer Hilmi Efendi, **İthafü'l-Ahlâf fî Ahkami'l- Evkaf,** Vakıflar Gn. Md.lüğü yayını, Ankara 1977, s. 14; Bahaeddin Yediyıldız, "Vakıf Istılahları Lügatçesi", **Vakıflar Dergisi,** Sayı XVII (1983), s.55-60.

[17] Mütevelli: Vakıf idarecisi. Bkz. Yediyıldız, aynı makale, s. 59

Sultan,[18] daha sonra kardeşi İbrahim Paşa bin Hızır Paşa, Onun ölümünden sonra da "evladı ve evlad ü evladı" ifa edecek ve "vakf-ı mezbûrun tevliyet umûruna asla ecnebi karıştırılmayacak"tır. Görünüşe göre bu bir "zürrî vakıf"tır.[19] Kuruluş prosedüründe Husrev Paşaya Osman Ağa bin Mehmed Ağa vekalet etmiş ve tescil işlemini gerçekleştirmiştir.[20] Vakıf için on beşer akçe yevmiyeyle birer kâtip ve câbî görevlendirilmesi; yine tayin olunacak bir imamca mihrabda her gün vakıf sahibinin ruhu için üçer İhlas-ı şerife okuyup hediye edilmesi istenmiştir. Bu son talep, vakfın uhrevî yönünü simgeleyen basit ve tipik bir misaldir. Husrev Paşa ayrıca evladından mütevellî olup da vakfa ihanet eden olursa nâzır bulunan kadı tarafından derhal azl edilerek yerine ehil olan bir başkasının tayinini şart koşmuştur.

Husrev Paşanın tesis ve vakfeylediği eserler manzumesi içerisinde hiç şüphesiz en önemlisi yüz yıllarca onun adıyla anılan -ve halen buradaki küçük ilçeye adını veren- "Hanı"ydı. Ancak bugün tamamen kaybolan yegane yapı da yine han olmuştur. Anadolu'da her biri birer Türk medeniyeti tarihi abidesi olarak Osmanlı, hatta Selçuklu döneminden kalma epeyce han ve kervansaray ayakta kalmayı başarmışken bu XVII. yüzyıl eserinin tarihe karışması büyük bir talihsizliktir. Bunda elbet yakın dönemde eski yol güzergahının bu bölgede biraz daha batıya kaymasının da tesiri vardır. Hanın son

---

[18] Böylece Husrev Paşa'nın damatlığı da ortaya çıkmaktadır. Ancak zevcesinin Sultan III. Murad'ın kızı ve Sadrazam İbrahim Paşa ile evlendiğini bildiğimiz Ayşe Sultan ile I. Ahmed'in kızı olup küçük yaşta Nasuh Paşa ile nikahlanan ve daha sonra birkaç defa evlenen Ayşe Sultanlardan hangisi olduğu ayrı bir araştırma konusudur.

[19] İslam dünyasında, haliyle Osmanlı toplumunda çok yaygın bir kurum olan vakıflar çeşitli açılardan tasnife tabi tutulmuştur. Bir tasnif yöntemi de vakfın yönetimi açısından yapılan gruplama olup mütevelliliğinin vakıf kurucusunun soyundan gelenlerce üstlenilmesi şart koşulan vakıflar bu isimle adlandırılmıştır.

[20] Husrev Paşa külliyesinden bugün ayakta kalan tek yapı olan caminin haziresi içinde, caminin kıble (güney) tarafında üç kabir mevcuttur. Kenarlardaki iki kabirden biri Osman Ağanın oğullarından Ahmed Ağa'ya, diğeri de ikinci oğlu Mehmed Çelebi'ye aittir. Vefat tarihleri 1631 (1040) olan ve mezarların büyüklüğüne bakılırsa küçük yaşlarda öldükleri görülen bu iki kardeşin kabirleri ortasında muhtemelen anneye ait üçüncü kabrin baş ucundaki mezar taşının dış cephesinde aynen Türkçe şu iki mısra yazılıdır:

"Bilmem ki sana neyledim ey çerh-i bed simat
Aldın anasıyla iki kuzucuğu, vermedin aman."

Bu serzenişten, Ağanın karısıyla iki oğlunun vakfın kuruluşunu müteakip muhtemelen bir felakete kurban gittikleri anlaşılmaktadır.

durumuyla ilgili etraflı bilgi veren en önemli gözlemci, 1901-1907 arasında bölgeyi dolaşan E. Brandenburg'dur. Brandenburg, "çok harap durumda olmasına rağmen bu büyük tesisin ziyaretçiler üzerinde hala heybeti ile tesir icra ettiğini" belirtmektedir. Hanın revaklarla çevrili büyük avlusunun ortasında yıkılmış bir şadırvan, gerilerde buraya açılan odalar vardır. Brandenburg'un bu kısa notları ve özellikle bunlara eklediği üç fotoğraf, hanın son durumuyla ilgili şimdilik önemli vesikalardır (Brandenburg, 1910, 100; resimleri Eyice'de kullanmıştır: 1969, resim 22-24). Çünkü bu tarihten kısa süre sonra han yıkılmış ya da yıktırılmış, kalan malzemesi 1925 (1341)'de arsası üzerinde yaptırılan ilkokulda kullanılmıştır. İlçeliler, verdikleri şifahi bilgilerde hanın çok sayıda odasının, güney ve kuzeye açılan iki büyük kapısının bulunduğunu, gelip geçenlere yemek çıkaran aşevinin mevcudiyetini aktarmaktadırlar. Yapılacak bir kazı çalışmasıyla bu tarihi yapının mimarî konumu tekrar ortaya çıkarılabilir gözükmektedir.

Külliyenin diğer iki unsurundan hamam ise yıkılmaya yüz tutmuş vaziyette, fakat henüz ayaktadır. Bir soyunma yeri ile buradan geçilen kubbeli bir sıcaklık odası ve buna bağlı iki halvet hücresinden oluşan bu mütevazi yapı acil ve iyi bir onarıma muhtaçtır. Son dönemde hamamın güneyinde, külhanı yanında mimari özellikten yoksun yeni bir hamam daha yapılmış, ancak bu da terkedilmiştir.

Buradaki Husrev Paşa hayratının üçüncü ve son eseri camii ise halen ibadete açık ve oldukça bakımlı durumdadır. Caminin planı, mimari özelliği ve bu arada kiliseden bozma bir yapı olup olmadığı tartışmalarına açıklık getiren kapsamlı bir çalışma değerli sanat tarihçisi Semavi Eyice tarafından yapılmış ve resimleriyle birlikte neşredilmiştir (Eyice, 1969, 179-204 ve ekleri). Bu yapıların mütemmimi gibi gözüken meydandaki oldukça eski ve büyükçe çeşmenin de eserler manzumesine dahil olup olmadığını bilemiyoruz. Üzerindeki onarım kitabesi eserlerin tesis tarihine göre oldukça geç bir döneme aittir. Eserlerin tümü bir külliye olarak düşünüldüğünde oldukça geniş bir mekân kapladığını da belirtmek gerekir.

Husrev Paşa külliyesine dair bu mütevazi çalışmanın Osmanlı Devleti'nin yol güzergahlarını güvenceye almak, "halî ve harap" bölgeleri imar ve ihya ederek canlandırmak, yollardaki umumi asayişi

temin etmek yolundaki çabalarıyla hanların bu sahadaki fonksiyonlarına dair çalışmalarda faydalı olacağını umuyoruz. Yine çok geç dönemde inşa edildiği halde ilgisizlik ve ihmal yüzünden tamamen yok olan bu yapının ayakta kalma mücadelesi veren emsalleriyle diğer tarihi eserlerin korumasındaki hassasiyeti artıracağını düşünüyoruz.

KAYNAKÇA

Başbakanlık Osmanlı Arş., *Mühimme Defteri, No. 87, 25 Şevval 1046*

Vakıflar Genel Md.lüğü Arş., *Defter no: 747, 27 Ramazan 1040*

438 Numaralı Muhasebe-i Vilayet-i Anadolu Defteri (937/1530), Ankara, 1993, Devlet Arş. Genel Müdürlüğü Yayını

Brandenburg, E. (1910); Über Byzantinische und Seldchukische Reste im Gabiet des Türkmen-Dag, *"Byzantinische Zeitschrift"* XIX (1910)

Eyice, S. (1969); Han Köyünde Husrev Paşa Camii, *İÜEFTD*, Sayı: 23

Köprülü, F. (1942); Ribat, *Vakıflar Dergisi,* C. II

Sahillioğlu, H. (1964); XVII. Asrın ilk Yarısında İstanbul'da Tedavüldeki Sikkelerin Rayici, *TTK, Belgeler,* I (2)

---------- (1978); Osmanlı Para Tarihinde Dünya Para ve Maden Hareketlerinin Yeri (1300-1750), *ODTÜ Gelişim Dergisi Özel Sayısı*

Turan, O. (1946); Selçuk Kervansarayları, *Belleten,* C. II, Sayı: 39

Ünver S. (1952); Dördüncü Muradın Revan Seferi Kronolojisi, Belleten, C.XVI, Sayı: 64

Yediyıldız, B.(1983); Vakıf Istılahları Lügatçesi, *Vakıflar Dergisi,* C. XVII

Bozkurt, R. (1966); *Osmanlı İmparatorluğunda Kollar, Ulak ve İaşe Menzilleri,* Ankara, Genelkurmay Harp Tarihi Dairesi Yayını

Dânişmend, İ. H. (1972); *İzahlı Osmanlı Tarihi Kronolojisi,* C.II, İstanbul, Türkiye Yayınevi

Evliya Çelebi, (1314); *Seyahatname,* C. III, İstanbul

Faruqhi, S. (1995); *Hacılar ve Sultanlar (1517-1638),* (Çev. Gül Çağalı Güven), İstanbul,

Feridun Bey, (1275); *Münşeat Mecmuası,* C.III, İstanbul

İnalcık, H. (1997); Husrev Paşa, *İslam Ansiklopedisi,* 5/1

Katip Çelebi, (1287); *Fezleke,* C.II, İstanbul

Kütükoğlu, M. (1983); *Osmanlılarda Narh Müessesesi ve 1640 Tarihli Narh Defteri,* İstanbul

M. Süreyya, (1311); *Sicill-i Osmanî,* C.I-II, İstanbul

Naimâ, (1281); *Tarih,* C.III, İstanbul

Ramsay, W. M. (1960); *Anadolunun Tarihî Coğrafyası* (Çev. M. Pektaş), İstanbul

Runciman, S. (1989); *Haçlı Seferleri Tarihi* (Çev. Fikret Işıltan), Ankara, TTK Yayını

Orhonlu, C. (1967); *Osmanlı İmparatorluğunda Derbend Teşkilatı,* İstanbul

Osmanzade Tâib; *Hadîkatü'l-Vüzera,* İstanbul

Ö. Hilmi Efendi, (1997); *İthâfü'l-Ahlâf fi Ahkami'l-Evkaf,* Ankara Vakıflar Genel Md. Yayını

Pakalın, M, Z. (1993); *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü,* İstanbul, MEB Yayını

Unat, F. R. (1992); *Osmanlı Sefirleri ve Sefaretnameleri,* Ankara, TTK Yayını

Uzunçarşılı, İ. H. (1975); *Osmanlı Tarihi,* C. II, Ankara, TTK Yayını

Ek-1 : Hüsrev Paşa Vakviyesi Sureti

Ek-2: Hüsrev Paşa Vakfiyesi Kısmî Transkripsiyon

Elhamdü Liveliyyihi vessalatü ala nebiyyihî Muhammedin âlihî ecma'în. Amma ba'de işbu kitâb-ı sıhhat-nisabın tahrir-i tastirine ba'is ve badî budur ki fi'l-asl Vilayet-i Anadolu'da vaki Karahisar-ı Sahib Sancağı'nda Barçınlu kazasına tabi' iki bin akçe bazar karye-i Ulukilise hasıl-ı anhü'l-galle ve gayruha dört yüz dört akçe bazar mezra'a-i Ulukilise ve üç bin beş yüz akçe bazar nısf-ı karye-i Eminekini ma' Karye-i Korkudhanı defter-i mufassal ve icmalde tahrir ve üç aded icmale dahile olup bu zikr olunan kuralar ve mezruat sefer-i nusret- me'âsire Serdar-ı şehbaz olan düstur-ı mükerrem el-müşirü'l-efham en-nâzımü'l-muntazam el-muslihu'l-mesalih beni ademü'l mâlik nevasiü'l-ikbali'd-devleti kadıü'l-iclal kâyid-i cüyuş-ı ehl-i İslâm müdebbir-i umur-ı cumhur bi'l-fikr-i sâkıb mütemmim-i mehamü'l-enâm bi'r-re'y-i's-saîb-i müessis-i bünyanü'd-devleti ve'l-ikbal müşîri'l-erkâni's-saadet ve'l-iclâl el-gâzi fî-sebili'llahi'l-mücahidü li-vahyi'llahi el-mahfûf-ı nusûf-ı avâtıfü'l-melikü'l-müteâl hâlâ saadetlü ve hürmetli sadr-ı azam olan Husrev Paşa edam-Allahü Tealâ iclalehu hazretleri etîb-i malühü ifraz ve ihrâc eylediği on iki bin riyal guruş nukûdesiyle menzil-i mezbûrede han ve hamam ve cami'i şerif bina edüb ihyaya sebeb olmak üzere âyende ve revendenin mürur u ubûru mukabelesinde avârız-ı divâniye ve sair tekâlifden muaf ve müsellem olmak babında bâ-hatt-ı tevkiî defter-i icmalde mahalli tashîh olunub bi-emr-i sultanî vezîr-i müşarün-ileyhin yed-i şeriflerine mübarek name-i hümâyûn 'atıyye ve ihsan buyrulmağla işbu saadetli mekremetli vezir-i mükerrem hazretleri sahibül-hayrat ve'l-hasenât taraf-ı şeriflerinden ber-nehc-i mu'teber-i şer'î vekil-i müsecceli Osman Ağa bin Mehmet Ağanın husus-ı âtiyyü'l-vakfın hakkında her biri bi'l-iltimas savb-ı şer-i mutahharadan mevlana Yüsuf Efendi bin Ahmed Efendi irsal olunub ol dahi Vezir-i müşârün-ileyh hazretlerinin ihyaya kast eylediği mahalle varub zeyl-i rakamda isimleri mestur olan müslimîn huzurunda akd-i meclis-i şer-i nebevi olundukda vekil-i mezbur dahi Osman Ağa meclis-i şer-i lazımü't-tescilde vakf-ı atiü'z-zikre ve li-ecli't-tescil mütevelli eylediği umdetü'l-ümerai'l-izam Çifteler'li Osman Bey bin Ali Paşa hazretleri mahzarında ikrar-ı tam ve takrir-i kelam idüb mârü'z-zikr kurâlar ve mezruatı taraf-ı saltanat-ı şehriyârîden varub müşarünileyhe hatt-ı hümayun-ı şevket-makrunuyla vakf itmek içün hîbe ve temlik olunub ber mucib-i emr-i saltanat hasbeten-lillahi Tealâ ve halisen li-vechi'l-lahi Tealâ vakf ve habs idüb şöyle şart ve ta'yin eylediğim budur ki; bu dürlü kur'â ve mezruattan hasıl olan gallesinden han ve cami-i şerîf ve imaret ve meremmatına sarf ideler ve ba'dehu fazla kalan mal-ı mürtezikalarına vazife tayin eylediğim üzere vireler ve dahi fazla kalur ise evlada meşrutla ola mabeynlerinde taksim ideler ve bademâ yecüzle edadan sonra tevliyet-i mezbureye zevcem saadetli Aişe Sultan dame iffetüha mütevelliye ola ve bade vefatiha karındaşı İbrahim Paşa bin Hızır Paşa hazretleri mütevelli ola ve bade vefatihi evladına ve evladü evladına ve evladü evlatdan mütevellî ola. Bi-hasebi't-tertib meşrut-ı ehemm olub elyakı mütevelli ola ve vakf-ı mezburun yevmi on beş akçe ile evladın biri katib ola ve yevmî on beş akçe süvari câbi ola

ve sair cihatı mütevellî olan evladım nice arz iderse zapt ideler. Vakf-ı mezburun nazırı İstanbul'da şeri'at-ı garra olan Kostantınıyye kadısı olub beher sene nezaret vezifesi ikişer bin akçe canib-i vakıftan mütevellîsi eda ide ve vazife-i tevliyet deyu senede mütevellî olan evladım altmış kuruş olub mutasarrıf ola. Eğer meremmât iktiza ederse vazifesini dahi sarf idüb ba'de'l-mesarif beher sene gallesinden ala. Haremeyn-i şerifeyn tarafına mensubdur deyu Dârü's-saade ve Bâbü's-saade ağaları dahl etmeyeler. Eğer mütevellî olan evladımın vakfa hıyaneti zahir ve sabit olursa nazır-ı mezbur ma'rifetiyle azl olunub evlad-ı müşarünileyhden eslahı mütevellî nasb oluna vakf-ı mezburun tevliyet umuruna asla ecnebi karıştırmayalar ve mürtezikalarının biri eda-yı hizmet itmeye mütevellî azl idüb etmeğini âhere vireler ve imam olan kimesne mihrabda beher yevm üçer ihlas-ı şerife tilavet idüb ruhuma ihda ideler. Vech-i meşruh üzere evlad-ı müşarünileyhin meşrutaları olamayub fâriğan 'ani's-sâgil mütevellî-yi mezbure teslîm ol dahi kabz ve tesellüm idüb sair mütevellîler evkafda tasarruf eyledikleri üzere üç ay mütevellî olub tasarruf idüb ve vazife-i tevliyet deyu bin akçe ahz eyledi dedikde gıbbe't-tasdik-i şer'î vâkıf-ı müşarünnileyhin vekil-i müsecceli Osman Ağa canib-i vakıftan semt-i şikaka âzim olub şürût ve kuyûdun eimme-i selâseden gârî meşîdîn katlarında sahih olur. Lakin İmam-ı A'zam katlarında olmaz ve İmam-ı Züfer kavli üzere sıhhat lüzumu müstelzim değildir. Vakf-ı mezburdan rücu' idüb mütevellî-i mezburun vazife-i tevliyet deyu ahz eylediği akçe ecr-i mislinden ziyade olan akçeyi taleb ederim sual olunsun dedikde gıbbe'l-istintak mütevelli-i mezbur vazife-i merkumemin kabzı ikrar ve meblağ-i mezbur gerçek ecr-i mislinden zayid eylediğini i'tiraf idüb şürut-ı mezkûrum dahi İmam-ı Tilmiz ol dahi Ebu Yusuf hazretleri katlarında sahih olub hâlâ mes'ele müftiye bihi kavlü men yerahü Ebî Yusufdur deyu teslimden imtina idüb ve selleme'l-mütevelli câze zalike zikra fi'l birri işaret ve tansis buyurduklarına binaen vakf-ı mezburun âlimen bi'l-hilaf sıhhat-i lüzumuna alâ kavli men yerah hükm-i şer'î taleb iderim dedikde hakim-i mevki-i sadr-ı kitab-ı sıhhat-nisab olan hakim-i hasim ve'l-ecnab huzurunda ba'de'l-münazaa rivayet-i mezbur üzere müttefekun-aleyh olmağın ketb-i mu'teberde tahsis ve şürut-ı malume üzere şart itmekle hükm-i şer'i alâ kabul men yerah tescili mer'î idüb vakıf müebbed oldu. Cerâ zâlike fi'l-yevmi'l-hamis ve 'ışrîn min şehr-i Ramazanü'l-Mübarek sene erba'in ve elf.